

(/)

 (/)

> Danmark - Historie og topografi ([https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11)

11-11-11)

> Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Kanslergadeforliget

← Forrige artikel (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/dansk-fagbevaegelse-de-foerste-100-aar>)

Kanslergadeforliget

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 342

Del artikel: ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/kanslergadeforliget)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/kanslergadeforliget](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/kanslergadeforliget))

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [https://www.historie-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/kanslergadeforliget)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/kanslergadeforliget](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/kanslergadeforliget))

([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/kanslergadeforliget)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/kanslergadeforliget)

11/kanslergadeforliget&title=)

Kristina Krake

Kanslergadeforliget

**100 danmarkshistorier. Aarhus Universitetsforlag,
100 sider, ill, 100 kr.**

Af Christen Bonde

"Man skal aldrig lade en god krise gå til spilde," skal Winston Churchill have sagt. Man ihukommer statsmandens tvetydige bonmot, når emnet er Kanslergadeforliget. Forliget blev indgået den 31. januar 1933. Det var ét blandt flere kriseforlig herhjemme i starten af 30'erne, men allerede i samtiden blev det det mest kendte. Kanslergadeforliget var sandsynligvis det mest omfattende, både med hensyn til de problemknuder, det skulle løse, og med de resulterende love. Forliget, der talte 18-20 punkter, mandede ud i en større statslig indblanding i samfundsøkonomien end tidligere set. Allerede i samtiden herskede uenighed om forligets politiske perspektiver. Historikerne diskuterer stadig den dag i dag, 90 år senere.

Krisetegnene i samfundsøkonomien rakte fra afsætningskrise i det eksportorienterede landbrug – hvor det største marked, Storbritannien, havde indført toldlove, der ramte danske landmænd hårdt – til en høj arbejdsløshed blandt bl.a. industriarbejderne samt et krav fra arbejdsgiverne om en lønnedgang på 20 %. Arbejdsgiverne truede med lockout, hvis ikke arbejderne accepterede – omvendt truede arbejderne med strejke, måske endda en samfundslammende generalstrejke. De påkrævede løsninger ville uden tvivl blive så omfattende, at politikerne var nødsaget til at samarbejde bredt. Regeringen med arbejderpartiet Socialdemokratiet i spidsen indgik derfor forlig med oppositions største parti, landbrugspartiet (og ærkefjenden) Venstre. Landets to vigtigste erhverv var således repræsenteret.

Perspektiver og teser

Man finder Kanslergadeforliget beskrevet i alle brede Danmarkshistorier, der behandler politik i perioden, ligesom det er analyseret i et væld af monografier og artikler. Siden midten af 60'erne har forliget optrådt som en stjernestund i dansk politisk historie, hvor det overskygger det meste andet imellem verdenskrigene. Den dominerende historikertradition antager, at Kanslergadeforliget reddede det danske demokrati fra de antiparlamentariske trusler på både højre og venstrefløjen, hvilket politikerne var bevidste om. Demokratiredning lå således i baghovedet på forligspolitikkerne allerede før det samfundsøkonomiske forlig så dagens lys i slut-januar 1933.

En håndfuld andre historikere har i stedet peget på, at politikerne først indså de politiske perspektiver bagefter. Selve forliget var udelukkende rettet mod de omfattende samfundsøkonomiske problemer. Især Socialdemokraterne var gode til at udnytte Kanslergadeforliget og krisepolitikken i sin helhed som et effektivt retorisk våben overfor politiske modstandere.

Indtil Kristina Krakes undersøgelse er synspunktet blevet fremsat uden empirisk opbakning. Her sætter hun ind. Perspektivet er ikke til at tage fejl af: "Argumentet om demokratiforsvar var særdeles belejligt, når Socialdemokratiet skulle motivere sin omstridte reformpolitik," opsummerer hun henimod slutningen af bogen (s. 99).

Desuden bringer Kristina Krake andre emner op, som vi sjældent hører om. Forsøget på at opbygge en retorisk effektiv fortælling à la Socialdemokratiets kuldsejler hos Venstre trods flere forsøg, læser vi. Krake oplyser også om de samtidige kriseforlig i Norge og Sverige, hvor arbejder- og landmandspartier

samarbejdede, ligesom det var tilfældet herhjemme. Krisepolitikken i USA og Nazityskland bliver også berørt i bogen.

Hermed nuancerer Kristina Krake det meste af den hjemlige historieskrivning om emnet, er mit indtryk. Dels plejer 99,9 % af interessen at samle sig om Socialdemokratiet; dels bliver forliget som hovedregel set i en dansk kontekst, hvor dets modbillede er den kuldsejlede politiske udvikling nede i Kontinentaleuropa. Hermed opstår en forestilling om en dansk Sonderweg, hvor de pragmatiske danske politikere aktivt tog afstand fra diktatur og ensretning. En fortælling, hvor vi danskere på trods en ellers blodfattig politisk historie med et enkelt slag bliver skrevet ind i den dramatiske historie om de ideologiske ekstremers hærgen i mellemkrigstiden. Friskfyr-agtigt og polemisk kan man sige, at Kristina Krake bringer proportionerne tilbage, hvor de giver mening.

Kan tesen stå alene?

Kristina Krake ofrer en del energi på at underbygge sin tese om, at Socialdemokratiet udnyttede krisen til at skabe en fortælling, hvor arbejderpartiet forsvarede demokratiet via sin målrettede krisepolitik (s. 41-47). Den empiriske underbygning består primært af udtalelser og referater fra partiinterne fora som partiets hovedbestyrelse eller fra årsberetningen for 1933, altså konfidentielle kilder. Men disse udsagn siger måske mest om partiets selvforståelse. I hvert fald har jeg svært ved at se, hvordan partiinterne drøftelser skulle underbygge de ovenfor citerede ord om, at partiet brugte retorikken til at få sin politik igennem på socialområdet. Måske skulle udsagnene sive ned til folkene ude på agitationskamppladserne? Eller skulle partiets Rigsdagsmedlemmer fremføre dem fra Christiansborgs talerstole? Desværre undlader Kristina Krake at komme nærmere ind på emnet.

Det eneste teseunderbyggende eksempel, der direkte er henvendt til offentligheden, er bogen I Kamp mod Krisen fra 1934. Bogen som helhed "opfordrede det arbejdende folk i land og by til at melde sig under den socialdemokratiske fane for at arbejde for demokrati og socialisme i en fælles kamp mod demokratiets mange fjender," skriver Krake (s. 43).

Kristina Krake fremhæver mange andre eksempler, der tydeligt viser, at man i Socialdemokratiet så yderst skeptisk på antidemokratiske kræfter til både højre og venstre. Men den præcise sammenkædning mellem demokratiforsvar og krisepolitik i ikke-konfidentielle kilder ser vi altså kun i forbindelse med I Kamp mod Krisen.

Måske kan et supplerende argument kaste yderligere lys over, hvorfor arbejderpartiet var så opsatte på at fremhæve Kanslergadeforligets demokratiske perspektiv: Man ville bortlede opmærksomheden fra, at forliget indebar en række uheldige bivirkninger for arbejderbevægelsen og for den enkelte arbejderfamilie ikke mindst.

Som den socialdemokratiske statsminister Thorvald Stauning udtrykte det i et interview i avisen Politiken: "Jeg har som de øvrige, der deltog i forhandlingen [om forliget/cb], set bort fra en og anden principiel opfattelse; thi jeg så tidens alvor." Retorikken skulle altså bringe fokus væk fra "en og anden principiel opfattelse", til fordel for den højeste politiske sfære, demokratiets overlevelse (jf. politologen Ole Wævers teori om 'sikkerhedsliggørelse').

Historikerne er enige om, at de to vigtigste love, der blev besluttet ved Kanslergadeforliget, var devalueringen af kronen i forhold til det britiske pund og den såkaldte lockout-lov. Ved begge måtte Socialdemokratiet sluge nogle ulækre strithårede kameler.

Devalueringen, der var til gavn for det eksportorienterede landbrug, ville – teoretisk set – betyde, at importen blev dyrere, hvilket ville gå ud over de fleste andre erhverv, f.eks. den råvareimporterende industri. Interesseorganisationer såsom Industrirådet, Grosserer-Societetet og Dampskibsrederforeningen klagede højlydt deres nød. Arbejderne kunne på deres side se frem til en sænkning af reallønnen grundet den inflation, der – alt andet lige – ville følge de forringede importforhold.

Lockout-loven forlængede overenskomsterne på arbejdsmarkedet med et år og forbød strejke og lockout i denne periode. Lockout-loven var umiddelbart en god ting for arbejderne, da de undgik arbejdsgivernes ønske om en stor sænkning af bruttolønnen. På den anden side var loven et indgreb på arbejdsmarkedet, hvor politikerne ifølge Septemberforliget fra 1899 – måske fagbevægelsens største

sejr nogensinde – ikke havde noget at gøre. Forholdene på arbejdsmarkedet skulle ifølge den såkaldte arbejdsmarkedets grundlov alene vedtages af arbejdsmarkedets parter, dvs. arbejdsgivernes hhv. arbejdstagernes organisationer.

Eftersom arbejderbevægelsens to dele dengang var tæt groet sammen, vakte det stor forbavselse og ofte direkte utilfredshed, at bevægelsens politiske gren underkendte den faglige. Det var første gang, at en socialdemokratisk ledet regering blandede sig på arbejdsmarkedet. Venstre gned salt i såret ved ikke at stemme for lockout-loven, men kun undlade at stemme imod i Landstinget, hvor det var det største parti. Socialdemokratiet og regeringspartneren Det Radikale Venstre bar alene ansvaret.

På baggrund af disse 'ulemper' undrer det ikke, at Thorvald Stauning efterfølgende havde svært ved at overtale partiets rigsdagsgruppe om at stemme til fordel for lovene aftalt ved Kanslergadeforliget. På trods af at statsministeren gjorde sit yderste for at overbevise stemte flere nej, mens en del stemte blankt ved mødet. Ved valget i 1935 mistede partiet arbejderstemmer i Esbjerg, Aarhus og København.

Mit supplerende argument afviser på ingen måde Kristina Krakes tese, som jeg er overbevist om er rigtig. Blot mener jeg, at hun ser bort fra en sandsynlig delforklaring på, hvorfor Socialdemokratiet ønskede at sammenkæde demokratiforsvar med krisepolitik.

Populært sagt, ville man i arbejderpartiets ledelse helst snakke om noget andet end kroner og ører og "en og anden principiel opfattelse" – og så kunne det, som man så talte om i stedet, lige så godt få en gavnlig retorisk effekt, når partiet skulle arbejde videre med sine socialpolitiske bestræbelser.

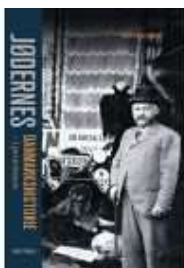
Summa summarum

I noterne, der er på forlagets webside, ser man, at bogen Kanslergadeforliget bygger på et omfattende samtidigt materiale, der undervejs bliver suppleret med centrale aktørers erindringer og senere historiske analyser. Bogen er velskrevet, argumenterne er gode, og forfatteren har en omfattende viden om 1930'erne. Læseren føler sig i sikre hænder. Kristina Krake har skrevet en anbefalelsesværdig bog.

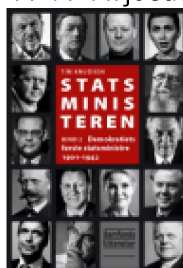
[Historie-online.dk, den 8. marts 2023]

← Forrige artikel (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/dansk-fagbevaegelse-de-foerste-100-aar>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

JØDERNES KULTURHISTORIE - I PROVINSEN

STATSMINISTEREN 1-3

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/historie-og-topografi-11-11-11/joedernes-kulturhistorie-i-provinsen>)

(<https://www.historie-online.dk/boger/statsministeren-1-3>)